

23-сентябрь – Мамлекеттик тил күнү

Кыргыз тилим*“Тил – улут кубанса кубанычы,
Кайгырса кайгысы жана акыл-эси.”*

Чыңгыз АЙМАТОВ

Кыргыз тилим – жашоодогу булагым,
Караңгыда жол көрсөтүү чырагым.
Өмүр бою өзүм менен бир болуп,
Өтө ынак маектешкен ынагым.

Кыргыз тили – күчүм жана кубатым,
Жүрөк экөөң дем-күч берип турасың.
Өз тилимде оюмдагы сырларды,
Өзүм элим тереңирээк угасың.

Кыргыз тилим – океандай казынам,
Өзүң барда дидарлашып жазылам.
Чоң улуттун тилдеринен кем эмес,
Кыргыз калкым болсо дагы азынан.

Кыргыз тили – байланышчу куралым,
Кыргыздарга кызмат кылган убагын.
Кыргыз тили көрөңгөлүү тил экен,
Калың калктан, ишенбесең сурагын?

Эне тилим бирге жашап жүрөбүз,
Эч жарашпайт кемигенде бирөөбүз.
Энекемден төрөлгөндө түгөйлөш,
Ошондуктан тагдырлашып сүйөбүз.

Эне тилим – жакынысың жүрөктүн,
Жакшы кепти кеткис кылып түнөткүн.
Чала сүйлөп аны сүйбөс адамга,
Чынында эле кетким келет күрөшкүм.

Кыргыз тилим – эне тилим сыйлаган,
Эне тилде эл сүйүнүп, ыйлаган.
“Манас” менен Эр Төштүктү таштабай,
Кылымдардан сактап келди кыйладан.

Кыргыз тили – мага берген кубатым,
Акыл-эсти байытып сен турасың.
Ата-баба түптөп келген тил кенин,
Аксатпастан керек багып, улашың.

Кыргыз тили – мага берген акылым,
Кадырлашып бирге өскөн жакыным.
Күмүш менен алтындан да кымбаттуу,
Кортундулап айтканымда ачыгын.

Расулберди МАМЕТОВ,

акын, СССРдин жана

Кыргыз Республикасынын элге билим
берүүсүнүн мыктысы,

“Кыргыз тили” төш белгисинин ээси

**Турмуш
кайрыктары**

“Адам болсоң элди, тилди барктаган,
Сен адамсың адамзатты даңктаган.
Кагылайын өз жеринди түгөлдө,
Жок го кыйыр, кыргыз буту баспаган.”

Айың турат ай асманга керилип,
Көлүң турат, келегой деп берилип.
Алтын көмүр чагылганын көргөндө,
Элиң ыйлайт жаш баладай элирип.

Табигатта арнап берсе Кудайым,
Эл көрбөсө ырыскысын, убайын.
Пайдаланып аны күндө кечирген,
Кокорол көп күндөн-күнгө смирген.

Чоро АСКАРОВ,
Жумгал району**Уялтып кой**

Бактылуумун, жарык экен бешенем,
Баба тилде сүйлөп жашап жүрөмүн.
Кыргыз туруп, кыргыз тилин билбеген,
Көкүрөксүз маңкурттарга күйөмүн.

“Сексен, токсон жылдан кийин бул тилдин,
Күнү бүтөт”, – дегендерге айтаарым!
Кыргыз анда тукум курут болгону,
Кыйынсынбай баба тилге кайт баарың.

Кайда калат бабалардын мурасы,
Кыргызмын деп кантип айтат урпактар.
Эсин барда, этегинди жап баарың,
Эне тилди сүйбөгөндү уяткар.

Жусуп АЙДАРТЕГИ,
Баткен району, Баткен шаары

Өлкөнүн акча-кредит саясатын жүргүзүү, негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрдүн аткарылышына жетишүү менен катар эле, Улуттук банктын мамлекеттик тил маселеси боюнча иштери тууралуу маалымат алуу максатында кабарчыбыз банктын Мамлекеттик тилди өнүктүрүү бөлүмүнүн башчысы Нургүл Садыковага кайрылды.

Улуттук банк – улуттук тилде сүйлөйт

Маектешкен Мырзакат ТЫНАЛИЕВ,
«Кыргыз Туусу»

– Нургүл Өмүркуловна, өлкөдөгү айрым мамлекеттик кызматкерлер кыргыз тилин адатта мыйзам кабыл алынган күн жакындаганда эле эстеп калышат эмеспи. А Улуттук банкта бул маселе кандай?

– Улуттук банк “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө” мыйзамдын талаптарын аткаруу максатында бир нече жылдан бери маанилүү иш-чараларды жүргүзүп келүүдө. Алсак, 1989-жылы эле ошол учурдагы Башкармалык тарабынан ушул мыйзам талаптарын жүзөгө ашыруу максатында иш-план иштелип чыгып, ага ылайык банк кызматкерлерин кыргыз тили боюнча атайын окуу куралдары, сөздүктөр менен камсыз кылуу сыяктуу алгачкы кадамдар жасалган. Негизинен УБда бул маселеге 1992-жылдан тартып олуттуу көңүл бурулган. Улуттук банктын штатына котормочулук кызматы киргизилип жана тиешелүү билими бар тажрыйбалуу котормочу тартылып, ага мамлекеттик тил мыйзамынын талаптарын аткаруу, бул багытта иш алып баруу жоопкерчилиги жүктөлгөн. Натыйжада, Улуттук банктын жаңы, учур талабына ылайык иштелип чыккан ченемдик документтери, нускоолору мамлекеттик тилге которулуп, облустук башкармалыктарга жөнөтүлүп, алар күндөлүк иште пайдаланып жатышат.

Ошол эле 1992-жылы “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө” жана “Кыргыз Республикасындагы банктар жана банктардын иши жөнүндө” алгачкы мыйзам долбоорлору которулуп, Жогорку Кеңеште негизинен мамлекеттик тилде талкуулануу менен кабыл алынган.

Максатка багытталган, көп жылдык ырааттуу иш өз жеминин берип, Улуттук банк улуттук тилде сүйлөгө жетишти. Учурда банктын бардык отурумдарын, кеңешмелерин мамлекеттик тилде өткөрүү иши жөнгө салынып, банк жетекчилиги тарабынан иш кагаздарын дээрлик мамлекеттик тилде жүргүзүү талабы коюлуп, ар бир кызматкер (улутуна карабастан) бардык документтерди, иш кагаздарын мамлекеттик тилде даярдоого аракеттенип жатат. Мындан тышкары, эмгек жамаатында өз ара пикир алышууда, маалымат алмашууда бири-бирине мүмкүн болушунча мамлекеттик тилде кайрылып, кызматкерлердин тил үйрөнүү жагындагы теориялык билимин иш жүзүндө колдоно билүүсүнө жетишүү талап кылынууда.

Албетте, дароо эле ойдогудай ийгиликтерге жетишүү мүмкүн эмес, ошентсе да “көч бара-бара түзөлөт” демекчи, банк жана финансы чөйрөсүн мамлекеттик тилде сүйлөтүүгө толук парт, саясий эрк жана мүмкүнчүлүктөр бар деп айтууга болот.

– Демек, кыргыз тилин билген адистерге Улуттук банкта артыкчылык берилет экен да. Эне тил ме-

нен катар улуттук сомубузда али-биздин улуу инсандарынын элесинин түшүрүлүшүнө дагы Улуттук банктын салымы чоң эмеспи?

– Ооба. Улуттук банк улуттук валютанын алгачкы банкноталарынын эскиздерин даярдоодо кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн, кыргыз адабияты менен искусствосунун пайдубалын түптөгөн улуу инсандардын бейнесин кыргыз сомуна түшүрүү идеясын колдоп, кыргыз элинин, анын мамлекеттик тилинин өзүнүн тарыхый ордун татыктуу ээлеши үчүн чечкиндүү иш жасаган.

Жалпыга маалым болгондой, Улуттук банктын бардык басылмалары, ченемдик укуктук документтери, токтомдору, буйруктары, буйруулары 1992-жылдан бери эки тилде даярдалып, банк турмушунда болуп жаткан жаңылыктар, жаңы кабыл алынган чечимдер, иштелип чыккан мыйзамдардын, ченемдик документтердин долбоорлору менен банктын расмий сайтынан күн сайын үч тилде таанышып туруу мүмкүнчүлүгү түзүлгөн.

– Банк системасындагы көптөгөн терминдер сиздердин жылдык отчетторунузда басылып, учурда финансы-банк тармагында бекиген термин катары кеңири колдонулуп баштады...

– “Улуттук банк жөнүндө” мыйзамдын 7-беренесин аткаруу, банк терминдери боюнча түшүндүрмөлөрдү берүү жана терминдер боюнча сөздүк түзүү максатында курамына Башкармалыктын мүчөлөрү кирген Методологиялык комиссия түзүлгөн. Натыйжада, банктык көзөмөргө, бухгалтердик эсепке, акча-кредиттик операцияларга, экономикага жана ички аудит ишине, төлөм системасынын ишине, ислам банк ишине жана финансылоо принциптерине тиешелүү терминдер кароого алынуу менен Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил комиссиясынын терминкомунда бекитилип, өзүнчө китепче болуп, керектөөчүлөрдүн кеңири катмарына сунушталган. Учурда бул терминдер кайрадан толукталып иштелип, финансы жана банк ишине тиешелүү атоолордун толук топтому түзүлгөн кыргыз, орус жана англис тилинде көлөмдүү сөздүк катары чыгарылышы пландаштырылууда. Албетте, терминдер боюнча ишти жөнгө салуу аркылуу биз, учурда алардын коммерциялык банктардын ишинде да бирдей, өңчөйлөтүлгөн вариантта колдонулушуна жетишип жатабыз. Айталык, Улуттук банктын талабы боюнча республиканын бардык коммерциялык банктары бардык операциялары боюнча келишимдерин, кардарлар менен иш алып барууда талап кылынган документтерин эки тилде даярдап, кардарлардын кароосуна сунуштоодо. Мындан ары да бул багытта жигердүү иш алып бармакчыбыз. Учурдан пайдаланып, Улуттук банкка терминдер маселесин жөнгө салып, ирээтке келтирүүдө жакындан жардам берген, бүткөрүлүп жаткан ишчиби-

ге баа берип, кемчиликтерди айтып, багыттаган Мамлекеттик тил комиссиясынын эмгек жамаатына өзгөчө ыраазычылыгымды билдирип кетким келет.

– Иш кагаздарын кыргыз тилине өткөрүүгө каршы болгондор, өлкөдөн мыкты адистер чыгып кетип, бир эле кыргыздар калып калат деп айтып жатышпайбы. Ал эми көп улуттуу Борбордук банкта кызматкерлерди бул жагдай чоңулаткан жокпу?

– Буга чейин жүргүзүлүп келген даярдык ишинин жыйынтыгында быйылкы жыл сөздөн ишке өткөн бурулуш жыл болду. Мамлекеттик тилди талаптагыдай өздөштүрүп, ишинде колдоно билүү кызматкерлерди ишке кабыл алууда, кызматынан жогорулатууда артыкчылык катары каралып келет. Эң башкысы, Улуттук банктын эмгек жамааты көп улуттун өкүлдөрүнөн турса да, мамлекеттик тил боюнча талаптар туура кабыл алынып, айрыкча башка улуттун өкүлдөрүнүн тил үйрөнүүгө кызыгуусу артууда. Бул да банк жетекчилигинин бардык улуттардын өкүлдөрүнүн кызыкчылыгын эске алып, бардыгына бирдей шарт түзүп, мамиле жасашынын жемиси. Бул – кыргыз улуттук валютасын киргизүү идеясын колдоп, аны жүзөгө ашырууну өзү жетектеп, ошол учурда кабыл алынган саясий чечим үчүн жооп берүү тобокелдигине барган Намалбек Нанаевдин бул багытта түптөп кеткен, андан кийинки жетекчилер ырааттуу улантып келген көп жылдык олуттуу иштин натыйжасы.

Иш чөйрөсүнүн улам кеңейишине жараша, 2006-жылы Улуттук банкта 5 адистен турган котормо тобу түзүлүп, банк жана финансы тармагынын терминдерин системага салып өңчөйлөштүрүү, котормо ишинин сапатын жогорулатуу, иш кагаздарынын мамлекеттик тилде жүргүзүлүшүн колго алуу жөнгө салынган, а быйылкы жылы мамлекеттик тил боюнча жүргүзүлүп жаткан бирдиктүү саясаттын алкагында, бүтүндөй банк тутуму боюнча таасирдүү иштердин жүргүзүлүшү үчүн мамлекеттик тилдин, бул багытта иш жүргүзүп келген адистердин статусун көтөрүү максатында атайын буйрук менен Мамлекеттик тилди өнүктүрүү бөлүмү түзүлгөн. Демек, мамлекеттик тилди өнүктүрүү жагында бардык мамлекеттик мекеме-уюмдар үчүн үлгү болоорлук олуттуу иштер алдыда.

– Сиздин тил түйшүгүн тарткан күнүмдүк эмгегиңизде ийгиликтерди каалайбыз. А сиздин окурмандарга кандай тилегиңиз бар?

– Жалпы окурмандарды, айрыкча, ушул багытта талыкпай иштеп жаткан кесиптештерди 23-сентябрь - Мамлекеттик тил күнү менен куттуктайм. Бардык иш багытында жана күндөлүк турмушубузда мамлекеттик тил өзүнүн тагыктуу ордун ээлеп, тарыхый вазирасын аткаруусу, улут тилинин унутта калбай, өнүгүп-өркүндөшүү үчүн олуттуу ийгиңиздерге ийгиликтерди каалайм.

Н.Садыкова